

rellà.

PRON.: *ráfels* a Calaceit, Cretes, Portellada, Mont-roig, Torredarques, i Vall del Tormo (xv, 27, 35, 46; xvi, 8, 12, 47, 67), i en l'enq. del poble mateix (xv, 50-54) i SGuarner (RFE xxxiii, 18). Gentilici: *rafelins* a Mont-roig, *řabózes* a Fórnoles i a La Portellada.

MENCIONS ANT. 1280: *Rafals*, -alz (Rius, *Rel. Decim. Hisp.* II, 103, 112); 1328: «*in loco de Rafales*» (BABL v, 118); 1443: «un hom de *Rafells*» (Capbreu Milian de Morella, f° 14v); S. XVI: *Ráfels* en Zurita (RFE xxxiii, 64).

RAFOL hi ha hagut 7 o 8 pobles o poblets valencians i altres llocs despoblats d'aquest nom, tots a la part de Migjorn, que enumerarem per ordre geogràfic. 15 Més importants i persistents el (10) i el (12).

1) *Ràfol*, pda. de Xilxes (xxix, 197.7). 2) *El Ràfol*, veïnat agre. a Torrent, 20 hab. (SSiv.). 3) *El Ràfol*, pda. de Torís (xxx, 151.26). 4) Barranc del *Ràfol*, te. Albal (xxxii, 6.15). 5) Bassa (d)el *Ràfol*, i pda., te. 20 Alzira (GGRV, *Val.*, 123; xxxi, 100.1). 6) *Ràfol*, antic veïnat morisc i avui despoblat, te. Beneixida (SSiv.) no sé si pot ser el mateix que la pda. *El Ràfol*, que registro a l'enq. de Castelló Rib. (xxxii, 127.7); però sembla que ja és diferent el 7) un despoblat morisc 25 «*Ràfol* o *Ràfal*», te. Antella (GGRV, *Val.* II, 94). 8) Potser idèntics: *El Ràfol*, te. Sueca i id. te. Cullera (xxxii, 32.89, i 80.6).

9) *Ràfol*, despoblat de Benifairó de Valldigna (GGRV II, 150), que jo anoto *El Ràfol*, pda. de Tav. 30 de Valldigna (xxxii, 172.8). És en el *Ràfol de Valldigna* que Jaume I erigí l'església parroquial de tota la vall (BSCC xvii, 10). Quedà deshabitats, però hi anaven a treballar per a un trapic, segons SSiv., en temps de la collita de la canya de sucre.

10) EL RAFOL DE SALEM. Els veïns l'anomenen *El Ràfol* i prou (MGadea, *T. del Xè* I, 39); «*el řàfol de salēm*», a Alcoi, 1935, J. G. M.; hi faig enq. 1962 (xxxii, 142.4); pron.: *el řàfol* a Beniatjar (xxii, 146. 16, 20, 147.16). D'aquest fou anex *Salem* fins a 1535, 40 i en temps del «Beato» tenia 25 focs de moriscos (SSiv.). Lapeyre (38) hi troba 19 cases morisques el 1527, 17 el 1559, 23 el 1572 i sota el nom de «*Baniagar del Ràfol*» 39 el 1602; Reglà (117): 53 mor. el 1609. Potser és aquest el «*Ràfol Blanc*» del Comtat 45 de Cocentaina que consigna *AlcM*?

11) *Ràfol de Vilallonga* (Assafó, alq. en temps del «Beato», ja només tenia una casa morisca, i avui és despoblada (SSiv.).

12) RAFOL D'ALMÚNIA, poble antic morisc, i ara mun., en el Mq. de Dénia, enq. de 1963 (xxxiv, 116-118). SSiv. diu que era alq. que posseïa R. de Corella, i Pere el Cerimoniós la vengué el 1348 (SSiv., 338), junt amb Pedreguer, «cum alchareis de *Rafol*, de Montroy, de Canyelles in term. de Denia» (El Arch. 55 iv, 324). Crec que es refereix a aquest un doc. de 1611 que disposava del «dret --- que se pagarà en lo molí del *Ràfol*» que parla també de *Negrals* (El Arch. iv, 391b). El 1535 fou erigit en parr. independent, amb annexos *Benimeli*, *Sagra*, *Negrals* i altres. 60

Pertanyé als Mur i també als Sapena. Lapeyre (43) hi troba 17 focs moriscos el 1563, 16 el 1572, 19 el 1602; i Reglà (p. 119), sota el nom de *Ràfol de Çapena*, 32 mor. el 1609. En l'avaluació governativa de c. 1600, citat entre Sagra i Beniarbeig (El Arch. iv, 382). Després, senyoriu del Marquès del *Ràfol*. D'aquest deu venir el nom d'un «Pere 'l Ràfol», que vaig veure a Dénia (xxxiii, 77.16). Biblg. Lz. Vargas (I, 122).

13) *Ràfol de Xaló* s'anomenava antigament l'esgl. d'aquesta vall, que després s'ha anomenat simplement Xaló, vall i mun.: «*Ràfol de Xaló*» (El Arch. iv, 396). Sembla que aquest es refereix *Ràfol* d'un doc. de 1439 (BSCC xvii, 253).

14) *El Ràfol*, pda. de Parcent (xxxiv, 138.8). 15) *Ràfol* de Benissalem, te. de Tàrbena, despoblat per l'expulsió (SSiv.). 16) *El Ràfol*, pda. de Calp (xxxv, 132.6). Cf. encara *El Arch.* II, 342.

Al Nord del Túria cessa essencialment l'àrea d'aquest topònim, fora del cas avançat de (1); i del poble de *Ráfels* en el Matarranya que hem tractat en primer lloc. La diferència fon. -el/-ol s'explica perquè en aquella zona, més propera al límit de les llengües, la -l implosiva perd el caràcter fortament velar que té en la nostra llengua.

En el Princ., el que es troba, és un plural, sobretot en forma de cognom; però allí, almenys a l'extrem Nord, el mot ja té un altre origen, si bé potser superposat, en el Sud, amb una expansió de l'arabisme: *AlcM* troba sengles pdes. *Ráfols* a Vinaixa, Blancafort i fins Guardiola (Segarra), i diu que hi ha un llogaret a Avinyonet del Penedès [?]; jo només un Mas d'en *Ràfol*, te. Valls (xlvi, 5.50); i com cognom en onze pobles, tots al Sud del Llobregat (llevat d'un del Vallès occidental).

35 L'ETIM., com vaig explicar, en *DECat* vi, 344-145 i en *E.T.C.* II, 119, sembla ser la mateixa aràbiga que la de *Rafal* (supra); si bé ací amb conservació de la forma de l'àr. clàssic *rafl*, sense el desplaçament vulgar en *rafl* que predominà en l'àrab de la nostra terra: diferència en part per raó de major arcaisme cronològic, en zones de reconquesta o repoblació—més antiga o més tardana, i en part simplement per diferències dialectals en l'àrab dels moriscos locals; cf. una altra teoria, on com a molt, hi pot haver part de veritat, en el *DECH* iv, 753b, n.

En el Nord hi ha algun cas, on més aviat es tracta de variants de *řafec* (art. en el *DECat*): en els Pirineus, al cim del Berguedà: *řl řáful* (un inf., *řl řáfu* l'altre), en el vessant Est del Pedraforca, al N. de Saldes, vall de Gresolet, gran replà emboscats per damunt les cingleres (oït, 1936, a Gresolet). *Ràfola*, pda. o agre. en el Camp de Tarragona, te. Constantí; aquí pot haver-hi part de les dues coses, car també seria concebible l'existència en àrab d'un «nomen unitatis» *rafla*. Cf. *rafalla* «casa de campo, alqueria» (*DAG*).

RAFET, amb RAFEQUES i RAFEGUERA

De *Rafet*, erm. del te. de Seró (Tudela de Segre) i